

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za leto 1900.

Ant. Knezova knjižnica. VII. zvezek. Uredil Fr. Levčec. — Raznolika in večinoma dobra je vsebina letošnjega zvezka „Knezove knjižnice“. — Na prvem mestu srečujemo Meška. Iz svojega dnevnika nam je podal tri črtice: „Izgubljena duša“, „Gozdna romanca“ in „Življenja večerna molitev“. Vse so v tako ozki zvezi, da zasledimo glavno idejo le, če jih preberemo skupno v celoti. Pesnik se zataplja v svoja pretekla leta, leta burne mladosti. Že ga je hotela čutna ljubezen potegniti s seboj v brezno gorja in mu uničiti življenje, kakor je izvedla ubogo logarjevo Lenico, ki že razmišlja, kako bo morala, dasi v cvetu življenja, dati slovo življenju in svetu. A pesnik se dvigne. Od čutnosti se mu povzpne duh v kraljestvo nadčutnosti, v kraljestvo večno-lepih idej, ki edino pomorejo človeku, da se ne ukloni postavi mesa in da mu slana strasti ne zamori cveta življenja... Ves spis je res nekaj krasnega. Človek ne ve, ali bi se čudil pogumnemu prehodu, katerega je napravil pesnik v dobi vsestranske zmedenosti v idejah in svetovnem naziranju, ali njegovemu pesniškemu poletu, kakršnega le redkokdaj zasledimo v našem slovstvu. Zunanja oblika je dovršena in ideja lepa. Zdelo se nam je včasih, da čitamo katerega izmed najlepših svetopisemskih psalmov. („Iskal sem Te...“ str. 40), včasih pa, da udarjajo na naše uho ubrani glasovi visoke pesmi, pesmi vseh pesmi. Bali smo se, da bodo izlita kipeča čuvstva dobila pretiran izraz, kar se rado dogaja. A kaj takega v tem spisu nismo zasledili nikjer. Naša sodba je: Meškov spis je prava dika letošnjemu zvezku Knezove knjižnice.

Tudi naš znanec Podgoričan se je letos oglasil s sliko „Za možem“. Zopet nas je popeljal v domače kraje, med svoje rojake, kjer zajema izvrstni pripovednik domače snovi svojim spisom. Za Komanovega Marka, vdovca s tremi otroki, se hkrati bore tri dekleta. Tekmovanje presega vse meje; nežni spol se celo stepe zaradi Marka. Po dolgih sitnostih vzame Marko najboljšo, Lenčiko, ki je zaradi njega veliko pretrpela... V splošnosti je slika res dovršena. Na gosto nasejani dvogovori so kratkočasni in dovtipni. Pripovedovanje je živahno in poljudno. Taki so v resnici prebivavci Suhe krajine: gibčni, žilavi in šegavi.

Manj pa ugaja Zbašnikova povestica „Pastirica“. Ubogo najdenko Amando, ki je rojena v Trstu, vzame za svojo reven posestnik. Amando,

sad pregrešne ljubezni, celo življenje preganja kruta „usoda“! Rednik, ki je strasten žganjar, kmalu začne najdenko pretepati. Včeraj jo je poljuboval, danes jo pobija! Sedemletna, izstradana Amanda, „kateri je bilo v trebuhu tako neprijetno, tako prazno“ (str. 92.), zbeži na otoček bližnje reke in ima — samoumorne misli! Nato jo spodé na planine past. Srečna je, ker je prosta, nesrečna, ker je izmed pastirjev in pastiric nihče ne mara. Lega na „trebuh in hrbet“, (str. 103.) gleda po cele ure v zrak in fantazira o „krempljih neusmiljene usode.“ (str. 108.) Amanda je bila lepa. Tovarišice jo zaradi tega zavidajo in sovražijo, s pastirji se mora boriti in praskati vsled pojavov „njihovih nebrzdanih strastij.“ (str. 101.) Na planine pride slikar, ki ne ume jezika Amandinega, Amando naslika in odide za vedno. V Amandi se zbudi strastna ljubezen do tujca, ki ji ne pride več pred oči... Amanda zbolí. Doma ji rednik vliva v usta — žganja! Amanda umrje v najlepših letih kot žrtev — „usode“ (seveda brez sv. zakramentov.) Za njene smrti pa je slavni slikar v daljnem mestu razstavil sliko Amande, o kateri se je mnogo govorilo in pisalo... To je površen obris povesti. Najmanj, kar se mora zahtevati od vsake povesti, je, da je njena vsebina verjetna. A tu prav gotovo ni. Posamezni deli so popolnoma lahko povzeti iz življenja, a v celoti se to, kar je tu napisano, ne godi nikjer na svetu in se tudi ne more. Živali s konjsko glavo, ptičjim repom in pa s plavuti — ne poznamo. Tudi pisateljeva filozofija o „krempljih krute usode“ ni mnogo vredna.

J. M. Dovič je s svojo noveleto „Z diplomo in brez diplome“ podregnil malce v življenje „inteligentnih“ krogov. A politika in leposlovje se ne dasta združiti. Noveleta se jako lahko čita, ker je pisana jasno, jedrnato, a kjerkoli stopi v ospredje politika, se mora umakniti estetični užitek. To ni prijetno, dasi je snov hvalevredna.

J. Kostanjevec je lepo naslikal akt iz tragike družinskega življenja na kmetih. Povest „Čez trideset let“ bi lahko naslovili s starim pregovorom: Ti očeta do praga, sin tebe čez prag. Povest je poučne vsebine; zato bi morda še lepše mesto zavzemala v knjigah družbe sv. Mohorja.

Ivan Cankar je narisal „Popotovanje Nikolaja Nikiča“. Presenetljiv je krasni slog g. pisatelja in pa umetni način izraževanja. Cankar ne dolgočasi, ni suhoparen privovednik, on kar pribija. Zato se njegovi spisi z zanimanjem čitajo. Dve veliki duši je spoznal Nikolaj Nikič — a oba moža je življenje — ubilo, ne da bi izpolnila veliko nalogo, za katere izvršitev sta se čutila sposobna. Padla

sta velikana, a njiju velikost je bila skrita le globoko na dnu duše, svetu je nista pokazala — ubita od življenja. Res je to, in zelo mnogokrat se to zgodi. A zakaj? Ali ni leka proti temu najžalostnejšemu pojavu v življenju! Poudarjamo in zopet poudarjamo: Pisatelji se morajo opirati na krščanstvo! Naj čita g. pisatelj prvi spis v letošnjem zvezku Knezove knjižnice! Vodilnih idej krščanstva mu manjka, končni in najvišji smoter vsega delovanja mu izginja izpred oči. Kakor je gotovo, da se pogosto dobe velike ponesrečene eksistence, tako gotovo je, da takih ljudi ne ozdravi nič drugega, nego krščanstvo. To je vzgajalo in vzgaja junake, velikane, ki ne padajo v grob strti in obupni, ampak lahko z mirno vestjo rečejo: Non frustra vixi... Prof. Levca je pridelal zvezku še svoje predavanje o Prešernu, katero je imel dne 2. grudna 1900, ob Prešernovi stoletnici v „Narodnem domu“ in dne 4. grudna 1900 v dežel-nem gledališču. Pregledno in kratko je zbrano v tem predavanju o Prešernu vse, kar je potrebno za umevanje tega največjega našega pesnika.

Da je knjiga v jezikovnem oziru dobro urejena, zato nam jamči ime urednika, g. prof. Levca.

Zgodovina slovenskega slovstva. IV. zvezek: Stritarjeva doba od 1870. do 1895. leta. Spisal dr. Karol Glaser, profesor na c. kr. gimnaziji v Trstu. Založila Slovenska Matica. V Ljubljani, 1898. — Sedaj je končano to dolgo in veliko delo, katero nam je podajala „Slov. Matica“ že od l. 1894. sem; izšel je IV. zvezka tretji, ali v vsem sedmi in zadnji snopič. Priznavati moramo, da je gospod pisatelj z veliko pridnostjo nabiral gradivo. Naše opazke nimajo tega namena, da bi delu jemale vrednost, ampak naj se smatrajo samo za dodatek in izpopolnilo.

„Stritarjeva doba.“ Ta izraz v glavnem naslovu „Zgodovine slovenskega slovstva za najnovejši čas je opravičen le deloma. Stritar je pač značilna osebnost v slovenskem leposlovju: „Najuspešneje je vplival po svojih pogovorih, kjer je razjasnjeval estetično stran, in potem v pesnih in povestih pokazal sam, kako je treba pisati in kaj“ (str. 14). Ali v tem zvezku se obdeluje razen pesništva in pripovedništva tudi „znanstveno in zabavno-poučno slovstvo“: zgodovina, jezikoslovje, prirodoslovje in narodno gospodarstvo, pa modroslovje, bogoslovje itd., v katerih strokah pa Stritar večinoma niti pisal ni. Davorin Trstenjak je izrekel še celo precej ostro sodbo o Stritarju v nekem zasebnem pismu: „Ta čudni slovenski pesnik družega nič ne čišla, nego sentimentalno poezijo in novele „a là Goethejev Werthers Leiden; arheološki in zgodovinski spisi so mu „starozgodovinske smeti“...“ S strogo znanstvenim delovanjem torej Stritar ni vplival na slovenske pisatelje. Zato pa je pač prav in dobro, da je tudi v Glaserjevi knjigi za lepo-

slovjem samostojen list s posebnim naslovom: „Znanstveno in zabavno-poučno slovstvo.“

Ker nam je o prvem snopiču že prinesel „Dom in Svet“ l. 1899. stvarno oceno, zato ocenimo tu le naslednje! Tvarina je razdeljena po znanstvenih strokah. Pisatelje poedinih vrst pa navaja dr. Glaser največ v kronološkem redu, deloma pa tudi po pokrajinskih in družabnih ozirih Splošno so pač pisatelji primerno razvrščeni. Ker so pa razni pisatelji še dandanes jako raznovrstni, in ker dr. Glaser pri vsakem imenuje vse njegove različne knjige in spise, imamo tudi v ti strokovni razvrstitvi nekak nered. Pomešani so različni znanstveni predmeti, in tudi med njimi se naštevajo še leposlovni spisi raznih vrst.

V popolnitev tvarine pa bi trebalo nekaj dostavkov. Jesenko (str. 159) je spisal knjižico „Časnikarstvo in naši časniki“ 1884; Matej (ne Martin) Slekovec (161) knjižico „Župnija svetega Lovrenca na Dravskem polju“ 1885; Rutar (164) v „Letopisu Matice Slov.“ 1889 sl.: „Prazgodovinske in rimske izkopine na Slovenskem“; Apih (167) v „Letopisu Slov. Matice“ 1894 sl. „Ustanovitev narodne šole na Slovenskem“; Šuman (str. 185) je v Matičinem „Slovenskem Štajerju“ 1868 spisal „Zemljopisne razmere“; Pleteršnik (186) tudi v Trstenjakovi „Zori“ 1872: „Odgoja pri starih Grkih“; in v Matičinem „Slovanstvu“ 1874: „Slovenci pa Hrvati in Srbi“; Wiesthaler (188) v mariborskem gimnazijskem programu 1874: „Koseski in njegova dela“; dr. Sket (189) v „Slov. Večernicah“ 1892: „Štiridesetletno književno delovanje družbe sv. Mohorja“; A. Raić (191) v „Letopisu Matice Slov.“ 1893 sl.: „Južnoavstrijske dežele za Leopolda I.“; in v „Slovanu“ 1886 životopis: „Božidar Raić“; dr. Murko (194) v „Letopisu Slov. Matice“ 1894 in 1897: „Jan Kollár, životopis in njegova dela“; dr. Pajk (201) tudi v „Letopisu Slov. Matice“ 1897: „O jedru tragedije in drame sploh“; S. Robič (str. 218) je objavil v „Sporočilu in letopisu Matice Slov.“ 1869: „Krajepis borovniške okolice v prirodoslovnem obziru“; dr. S. Šubic (218) v „Letopisu Matice Slov.“ 1875: „Telegrafija“; dr. Samec (221) razven v „Letopisu Matice Slov.“ 1871 tudi „Možgani in kanibalizem“; Iv. Šubic (223) v „Letopisu Matice Slov.“: „Fotografija“ 1889, „Barve in njih uporaba“ 1891, „Gorenjska kotlina“ itd. 1893. Tudi Steklasa (162), dr. Kos (168), Valenčak (200), Hubad (212), Senekovič (223) in drugi so še marsikaj priobčili, česar se tu ne omenja. Kaj pa je dr. Ig. Klemenčič pisal v „Ljubljanskem Zvonu“ (glej str. 223)? Jančar (str. 231) je opisan obširno kot vrl narodnjak in umen gospodar, a kratko kot pisatelj; sicer pa se je tu zakasnil. Hostnik (str. 192) je znan po svojem „Rusko-slovenskem slovarju“ itd. A kakor se v „Zgodo-